

Jolanta B. Kucharska
Biblioteka Główna
Politechniki Warszawskiej

Henryka Poddębskiego wyprawy w Tatry¹

Tatry i Podhale odegrały znaczącą rolę w twórczości Henryka Poddębskiego², najwybitniejszego polskiego fotografa krajoznawczego i dokumentalisty. Ten wieletni działacz Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, sekretarz jego Komisji Fotograficznej³, tematyką tatrzańską zajął się dopiero w ostatnim dziesięcioleciu przed wybuchem wojny. Podhale odwiedził kilkakrotnie: zapewne towarzysząc delegatom Międzynarodowego Kongresu Urzędów Turystycznych zwiedzającym Polskę w 1929 roku oraz na pewno podczas objazdu miejscowości uzdrowiskowych i letniskowych w Karpatach latem 1933 roku⁴, w 1934, 1935 i w lutym 1939 roku w czasie zawodów Międzynarodowej Federacji Narciarskiej (FIS). Brał udział także w wycieczkach do Zakopanego organizowanych w latach trzydziestych z inicjatywy doktora Mieczysława Orłowicza, kierownika Wydziału Turystyki Ministerstwa Komunikacji, pod hasłem „Pociąg, narty, brydż”. Ich uczestnicy podróżowali salonkami do Zakopanego: pociąg przez kilka dni oczekiwał na zakopiańskim dworcu pełniąc rolę „hotelu na kołach”, zaś turyści w ciągu dnia jeździli na nartach, a wieczorami brali udział w imprezach organizowanych w mieście i grali w brydża⁵.

Podczas kilku wyjazdów artysty w Tatry powstało około 500 fotografii wchodzących w skład kolekcji „Henryk Poddębski. Zbiór fotografii krajoznawczej” – oraz później – „Największy zbiór fotografii Polski współczesnej. Fotografie Henryka Poddębskiego”. Kiedy w roku 1937 ich autor obchodził jubileusz 25-lecia pracy w dziedzinie fotografii artystycznej, jego zbiór negatywów liczył ponad 20 tysięcy pozycji. Wiele z nich wykonał Poddębski na zlecenie Wydziału Turystyki Ministerstwa Komunikacji z przeznaczeniem do umieszczania we wnętrzach wagonów kolejowych lub jako materiał ilustracyjny kolejnych tomów Ilustrowanego Przewodnika Kolejowego. Wydział Propagandy Ministerstwa Spraw Zagranicznych popularyzował zabytki i krajobrazy Polski poprzez wydawnictwa albumowe, plakaty i pocztówki – bardzo często posługując się fotografiami Poddębskiego. Jego zdjęcia, zamawiane za pośrednictwem Ministerstwa Oświaty, ilustrowały podręczniki szkolne. Dla Ministerstwa Spraw Wojskowych fotografował przede wszystkim obiekty i ćwiczenia Korpusu Ochrony Pogranicza, m.in. na Podkarpaciu.

Większość prac warszawskiego artysty zachowała się w oryginalnych pozytywach autorskich (bromy o formacie 13 x 18 cm) w archiwum rodzinnym. Niektóre odbitki w okresie międzywojennym autor przekazał do zbiorów Muzeum Tatrzańskie w Zakopanym. Niestety, duża część fotografii archiwalnych nie zo-

stała opisana, a tylko nieliczne zaopatrzył w datę powstania zdjęcia. Zazwyczaj informację o obrazie i roku wykonania umieszczał tylko na pergaminowej koszulce chroniącej szklany negatyw o formacie 13 x 18 cm⁶.

Znaczny fragment kolekcji tatrzańskiej poświęcił Poddębski Zakopanemu „uzdrowisku górskiemu położonemu na wysokości 900 metrów”⁷. Liczne panoramy miasta wykonał z różnych punktów widokowych, m. in. z Antałówki, Giewontu i stoku Gubałówki. Uwiecznił na kliszach charakterystyczną zabudowę miasta: stare drewniane domy góralskie, wille („Atmę”, „Dom Kraszewskiego”), zakopiańskie pensjonaty, gmach Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, Muzeum Tatrzańskie, „Dom Pod Jedłami na Kozińcu” („Stylowa willa w stylu zakopiańskim proj. St. Witkiewicz”), Szkołę Gospodarczą, nową dzielnicę mieszkaniową oraz reprezentacyjną ulicę miasta – Krupówki (m. in. w reporterskim ujęciu z ruchem ulicznym – samochodem i dorożką). Kilkanaście zdjęć przedstawia budowle sakralne: kościół Jezuitów z drogi na Gubałówkę, stary, drewniany dziewiętnastowieczny kościół św. Klemensa (obecnie MB Częstochowskiej) oraz znajdujący się przy nim Stary Cmentarz na Pęksowym Brzyzku i „groby Sabały, doktora Chałubińskiego, Witkiewicza i Orkana” (1934), drewnianą kaplicę w Jaszczurówce zaprojektowaną przez Stanisława Witkiewicza oraz wzniesione w 1933 roku mauzoleum Jana Kasprowicza na Harendzie (kilka ujęć z różnych stron).

W 1934 roku Poddębski wykonał zdjęcia pomników doktora Tytusa Chałubińskiego oraz Pomnika Grunwaldzkiego. W tym samym czasie powstały obrazy obiektów uzdrowiskowych, m.in. Sanatorium dziecięcego w Zakopanem-Bystrem. Artysta potrafił uchwycić w kadrze charakterystyczne dla architektury zakopiańskiej niepozorne budynki, np. drewnianą altanę w centrum miasta, drewnianą bramę ozdobioną misterną snycerką, wielopoziomowy gołębnik „w stylu zakopiańskim”, a także samotne kapliczki przy gliniastych drogach ze szczytami tatrzańskimi w tle. Z różnych punktów miasta fotografował pasmo tatrzańskie (np. „Widok na Tatry z Antałówki”) i Giewont (w perspektywie ulicy).

Podczas pobytu z okazji FIS-u (11–19 lutego 1939) Poddębski uwiecznił nowe obiekty wzniesione w mieście z okazji międzynarodowych zawodów sportowych. Powstał cykl obrazów Kolej widokowa na Gubałówkę (jej budowę ukończono w grudniu 1938): stacja dolna (oflagowana z okazji FIS-u), wagoniki podczas pokonywania różnych odcinków trasy, panoramy Zakopanego z okien kolejki, platforma stacji górnej, hotel na Gubałówce oraz rzeźba zwana „Polonia Restituta” S. Kaniaka (przywieziona z Paryża w 1938 r., gdzie stanowiła fragment dekoracji pawilonu polskiego podczas Wystawy Światowej). Zimą na zboczach Gubałówki fotografował opalających się turystów i szusujących narciarzy.

Być może także wówczas, lub rok wcześniej, sfotografował tatrzańską kolej linową na Kasprowy Wierch: al. Ignacego Mościckiego prowadzącą do Kuźnic (ob. Przewodników Tatrzańskich, nazwisko Mościckiego nosiła od 7 grudnia 1938 r.), wodociąg zakopiański z datą „1908”, dolną stację kolejki (oddaną do użytku w lutym 1936 r.), wagoniki na tle gór, stację przesiadkową na Myślenickich Turniach oraz stację górną z restauracją na szczycie Kasprowego. Wykonał serię ujęć hote-

lu turystycznego na Kalatówkach, jego wnętrza oraz narciarzy zjeżdżających na hali u jego podnóża.

Kilkanaście obrazów Poddębskiego przedstawiało Wielką Krokiew (zwaną też Wielką Skocznią), noszącą wówczas imię Karola Stryjeńskiego: zeskok na zboczu góry oraz drewniane trybuny. Z reporterską skrupulatnością odnotował nowe oryginalne zakopiańskie latarnie nawiązujące formą do góralskiej ciupagi, o które wzbogaciło się miasto z okazji zawodów sportowych. Częstym tematem tatrzańskich zdjęć reporterskich artysty był sport narciarski, rzadziej – turyści wędrujący na szlakach. Wśród prac zabrakło natomiast motywów wspinaczki wysokogórskiej jakże charakterystycznych dla reportaży górskich.

Wiele zdjęć Poddębskiego przedstawiało malownicze krajobrazy tatrzańskie. W Dolinie Chochołowskiej uwiecznił źródło, drewniane szałas pasterskie oraz schronisko Warszawskiego Klubu Narciarzy wzniesione w 1933 roku (spalone przez Niemców w roku 1945). Kapliczka, zwana zbójnicą, skalna Brama Kraszewskiego, Wąwóz Kraków (zarówno latem jak i zimą), Skała Raptawicka (wł. Raptawicka Turnia; nr odbitki 61/1935) i szczyt Bystra to motywy obrazów z Doliny Kościeliskiej. W Dolinie Strażyskiej fotografował tablicę pamiątkową Edwarda Jelinka, dolomitowe igły Kominów (kilka ujęć) oraz skaliste zbocza porośnięte lasem. W drodze na Halę Gąsienicową powstały prace: *Widok z Boczania*, *Suchy Żleb z Boczania*, *Jaworzynka i Kopa Magury z Boczania*, *Kopa Magury*, *Dolina Jaworzynki*, *Widok z Karczmyska* oraz *Giewont ze Skupniowego Uplazu*. Tematem zdjęć wykonanych na Hali było schronisko („Murowaniec”) oraz otaczające ją szczyty, m. in. Kozie Wierchy z Hali Gąsienicowej i Kościelec. Spacerzy nad Czarny Staw Gąsienicowy zainspirowały artystę do stworzenia obrazów *Kamień pamiątkowy w miejscu śmierci Karłowicza*, *Widok z drogi do Czarnego Stawu Gąsienicowego*, *Czarny Staw Gąsienicowy i Osypisko*. Kilka prac poświęcił Dolinie Pięciu Stawów Polskich⁸ (w szczególności – *Wielki Staw Polski i monumentalny głaz nad wodą*). Zapewne już w 1934 roku uwiecznił na kliszy Dolinę Roztoki, Wodogrzmoty Mickiewicza, Wołoszyn, górujący nad Doliną Białej Wody szczyt Młynarza (po stronie słowackiej), Morskie Oko i otaczające go wierchy – Mięguszowiecki Szczyt, Cubrynę i Mnicha. Powstało wiele ujęć masywu Giewontu, zaś pojedyncze – Czerwonych Wierchów i Nosala. Fotografował też Dolinę Małej Łąki.

Poddębskiego interesowały też pobliskie miejscowości – Murzasichle (*Murzasichle. Dom góralski*) i Poronin (*Droga do Poronina*). Wiele kadrów poświęcił mieszkańcom Podhala. Portretował ich najczęściej w tradycyjnych strojach góralskich na tle drewnianej zabudowy lub malowniczych krajobrazów. Jedną z prac przedstawiała *Poświęcenie jadła w Wielką Sobotę w kościele parafialnym na Krupówkach*. Częstym motywem obrazów artysty było pasterstwo – charakterystyczne dla Podhala zajęcie miejscowej ludności: *Pastuszek z barankami*, *Owce*, *Wypędzanie owiec na hale*, *Owce na hali* oraz *Tatry. Wygon owiec na halę*.

Podhalańskie obrazy nie należały do motywów często prezentowanych przez artystę podczas salonów fotograficznych. Dopiero na Pierwszej Polskiej Wystawie Fotografii Ojczystej (Warszawa 1938–39) pokazał: *Tatry. Giewont, Tatry. Widok z Kasprowego, Tatry* oraz *Widok z Gubałówki*. Na XIX Salonie Fotograficznym we Lwowie w 1939 r. zawiązał *Kościółek w Rabce*, a na Wystawie Światowej w Nowym Jorku (otwartej we wrześniu 1939) – *Rabka – kościół drewniany* oraz *Pieniny*. Po wojnie motywy podhalańskie eksponowano na dwóch wystawach retrospekcyjnych twórczości artysty – *Henryk Poddębski 1890–1945* w Galerii Fotografii miasta Rzeszowa (wrzesień – październik 1997, w następnym roku przeniesionej do Zamościa) oraz *Pejzaż Polski w fotografii Henryka Poddębskiego* w Kazimierskim Centrum Kultury w Kazimierzu Dolnym (wrzesień – grudzień 2001)⁹.

Widoki tatrzańskie Henryka Poddębskiego wyróżniały się spośród prac innych twórców poświęconych tej tematyce. Dokumentowały krajobraz górski, architekturę Podhala i życie mieszkańców. Promowały sport narciarski i reklamowały obiekty turystyczne. W okresie międzywojennym stanowiły podstawowe źródło wiedzy o tym zakątku odrodzonej Polski.

Przypisy:

¹ Tekst niniejszy powstał w znacznej mierze dzięki uprzejmości córki fotografa – Pani Krystyny Kukieli, która udostępniła mi materiały znajdujące się w zbiorach rodzinnych i jako właścicielka praw autorskich – udzieliła zezwolenia na publikację wybranych zdjęć, za co składam jej serdeczne podziękowanie.

² Kucharska Jolanta B., *Henryk Poddębski 1890–1944*, „Dagerotyp” 1996, nr 5, s. 11–21. (w tytule błędna data, powinno być „1945”).

³ Pełnił tę funkcję w 1918 roku. Wg zamieszczonego w Internecie, poprawionego i uzupełnionego – w ramach prac Komisji Historii i Tradycji ZG PTTK – I rozdziału pozycji: Czarnowski A., Skowron W., *Historia fotografii krajoznawczej PTK – PTTK*, Łódź 2000.

⁴ Z inicjatywy urzędów wojewódzkich w Krakowie i Stanisławowie odwiedził m.in. Czorsztyn, Dębno, Niedzicę, Nowy Targ, Stary Sącz, Szczawnicę.

⁵ Kilka fotografii ze zbioru Poddębskiego nosi tytuł *Pociąg, narty, brydż*.

⁶ Zespół negatywów po wojnie uległ rozproszeniu i obecnie dostęp do nich jest utrudniony.

⁷ Tak zatytułował artysta jedną ze swoich prac przedstawiającą panoramę miasta.

⁸ Zbiory Fotograficzne Wydziału Turystyki Ministerstwa Komunikacji, sygn. 618.

⁹ Obie wystawy przygotowane przez autorkę niniejszego artykułu.